

Zajímavosti

28. května 2012
19:15

<http://www.izrael.cz/>

Táboření ve volné přírodě je nejen zadarmo, ale hlavně není zakázáno. Spát se může všude, kde to není výslovně zakázáno. **Spání pod širákem** tak nic nebrání, nebezpečí stran štirů a hadů je více záležitostí televizní fikce, než izraelských pouští. Můžete na ně narazit pouze v Negevské a jiných jižních pouštích, ale spíše výjimečně. Kriminalita Izraele je na nevyzpytké nízké úrovni, proto není potřeba se příliš obávat oloupení.

Přilet do Tel Avivu brzo ráno. Malebné uličky staré JAFFY. Prohlídka TEL AVIVU – moderní město na březích Středozemního moře. CAESAREA – významné římské město a rozsáhlý archeologický areál. POHORÍ

KARMEL - karmelitánský klášter, Mariánská svatyně - Stella Maris, překrásná vyhlídka na Haifu. CHRÁM BAHAI s krásnými zahradami.

2. den

Oblast GALILEJSKÉHO JEZERA: TABGHA – kostel zázračného rozmnožení chleba a ryb. MENSA CHRISTI – Petrův apoštolský primát. KAFARNAUM – dlouhodobé působíště Ježíše, místo mnoha zázraků a znamení, dům rybníka Petra. HORA BLAHOŠLAVENSTVÍ. TIBERIAS – kostel sv. Petra, klášter Apoštolů, Hammam Tiberias a Archeologický park. Místo křtu Ježíše v řece Jordán – JARDENIT.

3. den

SAFED – posvátné místo judaismu, malebné středověké uličky s významnými synagogami. Přejezd na GOLANSKÉ VÝŠINY, nejvyšší izraelský vodopád GAMLÁ. Horké lázně a římské vykopávky v HAMMAT GADER.

4. den

<http://mapaonline.cz/mapa-izraele/>

Přejezd biblickou krajinou. KANA GALILEJSKÁ - první Ježíšův zázrak - proměnění vody ve víno. NAZARETH - pramen Marie, kostel sv. Gabriela, chrám sv. Josefa - Svaté rodiny bazilika Zvěstování. MEGGIDO – místo poslední bitvy na Zemi, místo Posledního soudu. HORA TABOR - místo a bazilika Proměnění Páně. Přejezd JUDSKOU POUŠTÍ.

5. den

První část prohlídky JERUZALÉMA: Chránová hora (Omarova mešita, mešita Al Aksa, místo prvního i druhého židovského chrámu), průchod starou židovskou čtvrtí, slavná Zeď nářků, kde židé oplakávají zničení chrámu. Hodinová procházka po hradbách Jeruzaléma: od Jaffské brány k bráně sv. Štěpána. Odpoledne hora Sion – prohlídka archeologického areálu Davidova města, Caenaculum (Poslední večeře) a Davidův hrob, Dormition – místo Nanebevzetí Panny Marie, Bazilika zesnutí, Ein Karem – místo navštívení Alžběty Pannou Marií, chrám narození Jana Křtitele.

6. den

Dopoledne pěší turistika v nádherném údolí WÁDÍ QILT ke klášteru sv. Jiří. JERICHO - nejstarší a nejnižší položené město na Zemi, dobyté Jozuem Boží mocí. Vyhlídka na horu Pokušení, výstup ke skalnímu klášteru do míst, kde se Ježíš Kristus postil a připravoval na své veřejné poslání. Dle aktuální situace návštěva BETLÉMA – bazilika narození Ježíše, bazilika sv. Kateřiny, kostel Mléčné jeskyně.

7. den

2. část prohlídky JERUZALÉMA: Olivetská hora – místo Nanebevstoupení Krista, chrám Pater Noster, panoramatická vyhlídka na Jeruzalém, chrám Dominus Flevit, Getsemanská zahrada a jeskyně, kostel Všech národů, chrám hrobu Panny Marie, hradby a brány Jeruzaléma, kostel sv. Anny a nádrž Bethesda, staré město a průchod slavnou Via Dolorosa se 14 zastaveními křížové cesty, Chrám Božího hrobu, Citadela.

8. den

Přejezd kolem KUMRANU – místo nálezu slavných svitků od Mrtvého moře. Římská pevnost MASSADA, která se monumentálně tyčí nad Mrtvým mořem, místo hrdinského odporu a smrti židovských povstalců proti Římanům. Odpoledne odpočinek, koupání a relaxace v lázeňském komplexu EIN GEDI U MRTVÉHO MOŘE. Dojezd do Eilat u Rudého moře.

9. den

Pobyt u RUDÉHO MOŘE, koupání. Možná výlet do Jordánska do skalního města PETRA (UNESCO).

10. den

Průjezd NEGEVSKOU POUŠTÍ. Zastávka u biblické SODOMY. Obrovský „měsíční“ kráter MAKTESH RAMON (hloubka 300 m, šířka 8 km, délka 40 km), pěší turistika. Dle aktuální situace návštěva HEBRONU – místo hroby patriarchů, místo posvátné pro tři náboženství (hrobka Abraháma, Sára, Jákoba, Josefa, Izáka a Rebeky). Dojezd do Tel Avivu.

11. den

Odlet do ČR.

Nazaret

Hlavní město [Severního distriktu](#), s populací asi 65 000 obyvatel. Ročně sem směřují desítky tisíc turistů, aby spatřili místo mládí Ježíše Nazaretského. Město se nachází v otevřené krajině mezi Galilejskou vrchovinou, Jezreelským údolím a Estrelonskou rovinou. Většinu dnešního obyvatelstva tvoří Arabové, s početnou komunitou Arabů pokřtěných, což je světový unikát. Město samotné je typickým příkladem vnitrozemské izraelské zástavby, k nalezení jsou zde všudypřítomné křivolaké uličky, kamenné domy pocházejí převážně z 19. a 20. stol. O stavby je dobře postaráno, protože při rekonstrukcích se dočkaly zvýšené ochrany. Většina staveb je světských, Nazaret není takovým shlukem kostelů, jako např. křesťanská čtvrť v [Jeruzalému](#). Nicméně i tak je jich zde požehnaně, kláštery i kostely jsou většinou v původním gotickém slohu. Nepřehlédnutelnou dominantou je **bazilika Zvěstování**, největší křesťanský komplex na Blízkém východě. Vystavěná je na místě, kde už předtím stálo několik kostelů, dnes patří římskokatolické církvi a konají se zde regulérní mše. Celý chrám má zajímavé architektonické řešení, kupole je postavena a tak, že zajišťuje přirozené světlo uvnitř baziliky. Uvnitř areálu zase nalezneme mozaiky, kde byli Ježíš a Marie vyobrazení podle kanonizovaných podob, přisouzených jim v různých křesťanských kulturách. Bazilika stojí nad jeskyní, nad níž měl podle tradic stát i dům panny Marie. Monumentální stavba se započala r. 1954 a vysvěcena byla až r. 1969. Dovnitř lze vstoupit jen v dlouhých kalhotách, ženy musí mít dlouhou sukni i rukávy.

Přílehlý **kostel sv. Josefa** tvoří druhou dominantu Nazaretu, nicméně působí klidnějším dojmem. Má stát na místě, kde byl dům tesaře Josefa. Do 18. stol. zde byla jen hromada sutin, tehdy ale parcelu zakoupili františkáni a na místě někdejší křižácké kaple vysvětili kostel zasvěcený Ježíšovu otčímovi.

Jiná pamětihodná místa připomínají další sakrální stavby, např. **kostel sv. Gabriela**, ležící před studnou, kam si panna Marie chodila pro vodu. Patří řecké pravoslavné církvi a vstup dovnitř se tak řídí jejími pravidly. Řeckokatolický **synagogální kostel** u tržiště vděčí za svůj název přestavbě někdejší synagogy, kde měl učit sám Ježíš (možná to byla i ta synagoga, kde podle Lukášova evangelia Ježíš předčítal z Písma a byl následně vykázan z Nazaretu). Na kopci v horní části města je **kostel chlapce Ježíše**, kde dnes funguje církevní škola. Také se zde sdružují arabské křesťany. Je odtud hezký výhled na město. V kostelíku **večeře Páně** se nachází velký plochý kámen, připomínající stůl, kde měl Syn člověka večeřet.

Město hostí i nemalý počet místních klášterních kongregací, tedy Řeholníky Betharramské kongregace, Sestry Zvěstování, Sestry z Nazaretu a mimoto i kláštery karmelitánek a klaristek. Některé kláštery se přeorientovaly na poskytování ubytování poutníkům, takže v praxi je dnes půlka kláštera světská a půlka cestovatelům, zatímco do druhé mohou jenom řeholníci. Na kláštery se doptáte pouze v jejich anglickém názvu, protože hebrejské obdoby nepěšly do běžného užití a angličtina jinak tvoří běžný dorozumívací jazyk. Většina veřejnosti určených nápisů je právě anglicky.

Ve staré části města stojí **Bílá mešita**, kam se lze podívat mimo čas modliteb. Je první mešitou ve městě a dostavena byla v roce

1812. A nebylo by to blízkovýchodní město, aby se tu od baziliky a dále do svahu netáhlo tržiště. Vedle obyčejných trhů zde i prosulí kovotepci a kaligrafové arabského původu a v klášteře Sester Zvěstování naleznete i ikonické umění tamějších feholic.

Kafarnaum

Vesnici a později městu Kafarnaum (lat. *Caperanum*, hebr. *Kfar Nachum*, čili "Vesnice Nachum," jehož osoba je dodnes záhadou) by se stěží dostalo takové pozornosti, kdyby nemělo být svědkem tolika biblických událostí. Ježíš sem odešel z [Nazaretu](#) po uvěznění Jana Křtitele. Učinil zde několik zázraků, uzdravil několik posedlých a nemocných. V Kafarnaum měli také žít apoštolé Ondřej s bratrem Šimonem, Jakub Zebedeův a jeho bratr Jan. Autor stejnojmenného evangelia, celník Matouš, zde měl vykonávat svůj úřad. Tam, kde na přelomu letopočtů stávala původní obec, dnes nalezneme pouze vykopávky, které si lze prohlédnout z prosklené budo vy, jež se nad nimi vznášá. Nachází se na severozápadě [Galilejského jezera](#), asi 15 km od [Tiberiady](#) a kousek od oblasti [Tabgha](#). Archeologické nálezy vystopovaly minulost vesnice nejméně do 2. stol. př. Kr., do éry Hasmoneovců, což dokládají mince té doby. Pozdější město se výrazně podílelo na udržování obchodních styků oblasti s okolním světem (ostatně, Matouš měl být celník). Dělo se tak i zásluhou *Viae Maris*, "Přímořská cesta," někdejší karavanová stezka. Město, na rozdíl od okolí, nebylo zapojeno do protirímského povstání r. 67 po Kr. Z rabinských pramenů víme, že zde sídlili *minim*, k náboženské službě vybraní muži, separováni od ostatního lidu, což by vysvětlovalo tehdejší zvláštnosti v místní synagogální bohoslužbě. R. 746 Kafarnaum poškodilo těžké zemětřesení, nové osídlení pak bylo zbudováno na nové pozici, přibližně v místech dnešního pravoslavného kostela. Po městě jakoby se potom slehla zem, z 11. stol. existuje zmínka o jeho opuštění a od křížáckých válek po něm není ani vidu, ani slechu. Kafarnaum vzkřísil až americký archeolog Edward Robinson v r. 1838, časem se našly zbytky staré synagogy. Od počátku 20. stol. přešlo místo pod správu františkánů. Místní **synagoga** také ještě nevydala všechna svá tajemství, zatím se nepodařilo určit její stáří, rozhodně je starší našeho letopočtu. V období Ježíšově zde měla být zbudována, a to velmi honosně a pečlivě. Mocnost kamenných zdí dosahuje skoro půldruhého metru. Nejspíše zde vznikalo postupně několik synagog na stejném místě. Každopádně se synagoga objevuje v Bibli, podle Markova evang elia zde měl Ježíš učit.

Ve městě byla také odkryta budova stojící stranou ostatních. Vzhledem ke zbytkům nástěnných maleb se usuzuje, že domu byla vykazována mimořádná úcta křesťany 2. stol. Asi o dvě stě let později zde měl stát malý kostel, který v 5. stol. nahradil impozantnější byzantský. Podle legendy se jedná o dům apoštola Petra, což vzhledem k uvedeným faktům nemusí být daleko od pravdy. Z areálu dnes zbyly pouze ruiny

Tabgha a okolí Galilejského jezera

V okolí [Galilejského jezera](#) se rozkládá národní park **Hammat Tiberias**. Našince může překvapit podoba národního parku, v tomto případě se jím míní především památkové rezervace. V tomto případě lze v parku nalézt zbytky tureckých lázní ze 6. stol. př. Kr., jež jsou u součástí Muzea Ernesta Lehmana (Ernest Lehman Museum). V areálu parku se nachází i prastará synagoga ze 4. stol. př. Kr., zajímavá mozaikovo u podlahou.

Další pozoruhodností je **Hammat Gader**, místo známé horkými sírnými prameny, jež mají mít léčivé účinky. Areál je na východním břehu [Galilejského jezera](#). Známy je též bahenními kúrami a výběhem pro krokodýly, našťastí oddělenými od návštěvníků.

S oblastí **Tabgha** se dostáváme do krajiny, kam se výrazně otiskl Nový zákon. Jedná se o menší oblast na pobřeží jezera, několik kilometrů severně od [Tiberiady](#). K nalezení je zde hned několik významných míst, která by podle tradice měla pamatovat události zaznamenané v evangeliích. Nachází se zde **kostel Rozmnožení chlebě** z 5. stol. Odkazuje k příběhu Matoušova evangelia, Ježíš zde měl nasýtit pětitisícový dav zázračným rozmnožením několika chlebě a ryb. Ještě starší je **kostel Petrova primátu** ze 4. stol., nicméně přestavěného r. 1933. Má stát na místě, kde se udál Ježíšův zázrak chození po vodě. Na **Hoře Blahoslavenství** zase vyslovil osm blahoslavenství, kterými povzbudil slabé tohoto světa. Na památku epizody z Matoušova evangelia zde dnes stojí chrám z 20. stol. Do místa zvaného **Yardenit**, nebo také **Baptismal Site** (angl.), jezdí houfy křesťanských turistů, aby se nechaly pokřtít. Právě zde měl Jan Křtitel pokřtít Ježíše vodou Jordánu. Břeh Jordánu je, bohužel pro poutníky, politicky nestabilním prostředím. Dnes sem mohou pouze několik dní v roce a i tento stav může vzít rych le za své. O stávající situaci se lze informovat v turistických informačních centrech, např. v [Tiberiadě](#). Za pozornost stojí i vesnička **Bethsaida**, ležící na severním pobřeží jezera. Narodili se zde hned tři apoštolé, Petr, Ondřej a Filip, v jejím okolí mělo dojít k zázraku uzdravení slepého. Dnes je Bethsaida víceméně archeologickým nalezištěm, objevena byla až r. 1996. Místo zmiňuje i Babylónský Talmud, nacházelo se na hranicích tehdejšího Izraele a hrálo důležitou roli ve věcech kultu a náboženského práva. I římské dějiny na místo pamatují, Josephus Flavius sem situuje pohřebiště Filipa, syna Heroda Velikého. A právě zde měly začít nepokoje, které přerostly ve velké židovské povstání z r. 67 po Kr., vedoucí ke zničení druhého Chrámu a počátku židovské diaspory.

Karmel

Karmel není hora v pravém slova smyslu, jedná se spíše o hřeben, vinoucí se od pobřeží [Haify](#) několik kilometrů až k Jezreelskému údolí. Na Karmelu je zřízen národní park Mount Carmel National Park. Vrch samotný se tyčí do výše 500m, a to doslova nad mořem. Z toho důvodu hrál v dějinách strategickou úlohu, samotné město [Haifa](#) bylo v 18. stol. přebudováno právě vzhledem k pozici hory. Hora nenechává v pásu podél pobřeží mnoho prostoru, proto je neuvěřitelné, jaký počet osídlení zde archeologický výzkum doložil - číslo se blíží neuvěřitelným 250! Karmel je zajímavý i svojí faunou, díky mořským proudům vyniklo na svazích specifické klima, takže na hoře se daří druhově pe stré skladbě rostlinstva.

Horu nalezneme také ve Starém zákoně. Nežasnadnější roli dostala v příběhu Eliáše, který zde zázrakem nechal vznít oběť Hospo dinovi, čímž přemohl snahy 450 Baalových kněží. Písmo zmiňuje horu také jako symbol plodnosti a krásy, jak o ní mluví proroci Izajáš a Nac hum a také král Šalamoun. Na Karmelu se dá navštívit i **Eliášova jeskyně**.

Křesťanský karmelitánský řád má původ také zde, dodnes na Karmelu stojí jeden jejich kostel a klášter, který je možno zčásti projít. Nese název **Stella Maris** (Mořská hvězda) a společně s kostelíkem stojí naproti majáku, další dominantě města. Stavba samotná byla dokončena až r. 1836 a láká zajímavými stropními malbami a freskami. V budově je i muzeum s pozůstatky byzantských staveb.

K hoře se zásadním způsobem váže ještě jedno náboženství, **Baháismus**. Na svazích nad [Haifou](#) stojí dvě zásadní budovy této víry, a totiž **Baháistický chrám** (Bahá'í Shrine of the Bab) a **Dům spravedlnosti**. Chrám nese název po Bábovi, zvěstovateli příchodu posla "Božího" (**Viz**), ztělesněném v Bahá'u'lláhuvi, který zde v 19. stol. opravdu působil. Báb znamená brána, míněn je právě anticipovaný příchod onoho posla, jemuž má být chrám branou. Dům spravedlnosti je zase nejvyšší instituce tohoto směru, jedná se o instanci jejich vlast ní spravedlnosti. Lidstvo by podle **baháismu** mělo být spravováno jednotnými celoplanetárními institucemi. Areál chrámu i krásných přilehlých zahrad je volně přístupný, při vstupu do chrámu je potřeba mít dlouhé rukávy a nohavice.

Svah Karmelu hostí ještě Haifskou universitu, ve které sídlí **muzeum** s cennými archeologickými nálezy (dokonce mají vylovenou starověkou loď) a expozicí impresionismu a jiné malby 19. stol.

Golanské výšiny

Na severovýchodě Izraele leží výběžek rozsáhlého pohoří, tvořící spornou část izraelských Golanských výšin (Ramat Ha-Golan). Oblast není zpřístupněna celá, protože zde leží pás demilitarizované zóny na hranici se Sýrií. Oblast je z větší části náhorní plošinou, ve výšce až 1000m n. m. Od severu k jihu má oblast 71km, od západu k východu 27km v nejšířším místě. Rozloha celé oblasti činí asi 1150km². Samotné Golanské pohoří přesahuje území Izraele do Syrie a jižního Libanonu. Dominantou pohoří tvoří hora **Hermon** (2184m), na které je populární lyžařské středisko. Hermon je i několikrát zmiňován v Bibli, Ježíš zde měl předpovědět svou smrt a vzkříšení v Jeruzalémě. Předtím zde měla být hora dějištěm mytologických příběhů starých Kanaanců. V létě, kdy Izrael suší vědra, panuje na hoře Hermon jarní počasí, teploty okolo 20°C a turistu čekají rozkvetlé louky a daleké výhledy. Na horu vede i lanovka.

Na jejích svazích je zachovalá středověká pevnost **Ka alat Namrud**, tyčící se nad jedním z pramenů Jordánu. Užitečný byl muslimským obráncům před křížáky, ale rytířům přesto podlehla a na hradě se podepsal i evropský architektonický rukopis. Pevnost prošla také jako

lyžařské středisko. Hermon je i několikrát zmiňován v Bibli, Ježíš zde měl předpovědět svou smrt a vzkříšení v Jeruzalémě. Předtím zde měla být hora dějištěm mytologických příběhů starých Kanaanců. V létě, kdy Izrael suší, panuje na hoře Hermon jarní počasí, teploty okolo 20°C a turistu čekají rozkvetlé louky a daleké výhledy. Na horu vede i lanovka.

Na jejich svazích je zachovalá středověká pevnost **Ka alat Namrud**, tyčící se nad jedním z pramenů Jordánu. Užitečný byl muslimským obráncům před křižáky, ale rytířům přesto podlehl i na hradě se podepsal i evropský architektonický rukopis. Pevnost proslula také jako základna asasinů, společenství bojovníků, kteří bojovali s vinou ráje a pod vlivem hasiše a byli obávaným soupeřem křižáků. Asasin je etymologicky základ pro anglické *assassin*. Sekta nájzdu Mongolů.

Další pozoruhodností je vesnice **En Kinya**, centrum místních **Drúzů**, kteří jinak žijí převážně v sousedním Libanonu. V Izraeli jsou koncentrováni právě v Golaných výšinách (z asi 30 000 obyvatel tvoří 16 000) a tvoří arabskou (šitiskou) menšinu, která jediná dosahuje většího společenského postupu v Izraelské téměř výlučně židovské společnosti. Ve zdejších "Domě Drúzů" si lze koupit jejich typický chléb a kávu.

Výlety a turistika

Golanские výšiny lákají k pěším výletům, okolí nabízí množství značených a upravovaných tras, s nainstalovanými žebříky a zábradlími. Vyrazit lze třeba podél potoků Nahal Gubta, Nahal Zavitan, Nahal Yahudiya, Nahal Meshushim a dalších. Potoky tvoří malebná údolíčka a v létě zde lze nalézt i osvětlení, třeba v zatopené prohlubni Birkat Ram. Zvláště centrální část Golan oplývá kaňony, dravými proudy potoků, rozlehlými údolím a vodopády. Gamla Waterfall je tím nejvyšším izraelským. V oblasti už je ustanoven národní park **Yahudiya Forest Nature Reserve**, kousek od něj je Gamla, centrum dávného protifirského odboje. V oblasti se nachází hejna supů, kteří jinde v Izraeli nežijí, proto můžete během výletu počítat s jejich společností nad hlavami.

Politická situace

Golany původně k Izraeli nepatřily, ten je získal až v Šestidenní válce r. 1967 na Sýrii. Po Jom Kippurské válce r. 1973 byla jejich část vrácena, ale r. 1981 Izrael opět celou oblast anektoval a většina arabského obyvatelstva prchla do Sýrie. Během 90. let probíhala jednání mezi oběma státy, ale dodnes trvá stav, kdy Izrael Golany spravuje. Pohodí je pro židovský stát otázkou života a smrti, z hor lze přehlednou celý Izrael, který pod nimi leží jako na dlani. Oblast je dnes klidná, mezi Izraelem a Sýrií vede demilitarizovaná zóna hlídána jednotkami OSN a valná část pohodí je zpřístupněna. V poslední době (zima 2008) se opět uvažuje o navrácení Golan, v zájmu zlepšení vztahů se Sýrií, protože pozice Izraele začíná být ohrožována Íránem.

Tel Aviv

Tel Aviv má mezi izraelskými městy specifický charakter. Protože patří k relativně mladým městům, nenajdete zde staré pamětihodnosti ani mnoho sakrálních staveb. Na druhou stranu se v jeho krátké historii vytvořily různorodé čtvrti, které mohou uspokojit různé zájmy všech možných cestovatelů. Kdo chce v Tel Avivu strávit více času, může zajít do **Dizengoff Street**, "ulice boháčů," vždy považovanou za jednu z nejprestižnějších ulic. Vyplatí se sem zamířit zvláště těm, kdo přijeli nakupovat: jsou zde módní salóny, značkové obchody a proslulé kavárny.

Sheinkin Street, jako protipól, je zase enklávou mladých lidí, kteří z polorozbořených domů vytvořili centrum subkultur a alternativně smýšlejících lidí. Stáhli se sem především ti, kteří se nechtěli nechat svazovat tradičním myšlením a hledali nekonzervativní prostředí lidí se stejným svobodným smýšlením. V domech lze nalézt obchody, restaurace a kluby, které se v Tel Avivu dávno staly pojmy. Část oblasti s postupující profanací už ztratila svůj původní punc, ale **Florentin Neighborhood** a **Basel Street** si stále drží svou původní, obdobnou podobu.

Montefiore a **Nachmani** jsou menší ulice, sestávající z původní zástavby, pamatující vznikání Tel Avivu. Domorodci si jich váží, z hlediska stáří a stylu se zde mnoho podobných domů už nenajde. V ulicích se rovněž nachází proslulé bary, restaurace a bistra. Z ulic uvedme závěrem **Rothschildův bulvár**, kdysi hlavní ulici vznikajícího města, lemovanou palmami a poskytující příjemný stín. O letních pátcích se zde konají street parties (zatímco jinde je šabatem požadovaný klid!), ulice sama, notoricky známá, je jedním z místních center kultury. Nejdůležitější je ale přilehlé

Bílé město, soubor asi 3000 domů postavených ve 30. letech ve stylu Bauhaus. Zatímco u nás se můžeme pyšnit sídlištěm Baba a samotinkou vilou Tugendhat, byť i ta je výjimečná, v Izraeli vyrostlo celé funkcionalistické město, postavené architekty prchajícími z nacistické Třetí říše.

Památky

Jako lze v tuzemských městech nalézt množství pamětních desek připomínajících oběti různých povstání, jsou pro Tel Aviv smutné charakteristické památníky obětem atentátů. Nejznámějším je **památník Jichhaka Rabina**, bývalého izraelského premiéra a významné politické osobnosti. V den jednoho roku výročí od jeho zabití byl odhalen čedičový pomník z šestnácti kamenů nestejně vysoký, jako symbolu zemětřesení.

Stejným otřesem pro izraelské národní dějiny mělo být i zabití státníka. V **Memorial Garden to the Fallen** je zas v jedenácti hájích jedenáct pomníků, zmiňujících největší hrdiny příslušného počtu arabsko-izraelských válek. Řadu památníků ukončíme **Fontánou ohně a vody** (Fountain of Fire and Water), momentem možného soužití i tak odlišných etnik, jako jsou Arabové a Židé. Ve městě je i obří park **Jozuovy zahrady**, **park HaYarkon** (Yehoshua Gardens, Hayakon Park) s jezírkem, cyklostezkami, amfiteátre a promyšlenou architekturou a skladbou dřevin a květin.

V jeho sousedství je největší izraelský lunapark .

Za zmluku stojí i nejvyšší observatoř na Blízkém východě, **Azrieli Observatory**, položená ve 49. patře mrakodrapu Azrieli Center. Z budovy lze jediným pohledem obsáhnout skoro celý Izrael.

Massada

Přibližně 20 km od Mrtvého moře se nachází osamocený skalní masiv, vypínající se nad okolí 700 m, na jehož vrcholku leží ruiny starověké židovské pevnosti Massada. Pevnost je důležitým místem židovské historické paměti, při římském obléhání na Židovského povstání v 1. stol. zde mělo spáchat sebevraždu na tisíc Židů, raději než se vzdát svobody.

Historie

Pevnost dal zbudovat král Herodes, nejistý si svými sousedy i podmínkami vlastní země. Když v r. 44 př. Kr. propuklo povstání v Jeruzalémě a zemi začali obléhat Parthové, stalo se vzhodným útočištěm pro královskou rodinu a početnou posádku. Zatímco se Herodes vydal po pomoc k Římanům, město oblehli Parthové. Navzdory bohatým zásobám jídla ale docházela voda a podle tradice se měl v den, kdy už chtěli obránci kapitulovat, spustit liják a boh mohl pokračovat. Parthové byli nakonec vytaženi a Herodes se rozhodl osvědčeno pevnost přebudovat. Během šesti let otroci Massadu přebudovali k nepoznání, vznikly rezervoáry pro dešťovou vodu, dřevěné akvadukty, jež bylo možno v případě ohrožení strhnout a hlavní obří vodní cisterny, které poskytovaly obléhaným vodu na roky. Cisterny šly uzavřít, aby se voda rekazila. Vyrostly zde i mocné hradby o celkové délce 1400 m, vysoké 20 m a s 37 věžemi, Massada se tedy stala pevností ve své době nevidanou. Byly zde i dva královské paláce, dvoje lázně a na 20 hal na skladování proviantu. V letech 666 po. Kr. byla pevnost sídlem římských jednotek. V r. 66 ale propuklo protirímské povstání za osvobození Judeji vedené Zeloty, kteří pevnost obsadili. Téhož roku přicházejí na popud císaře Tita legie, které povstání likvidují. Po pádu Jeruzaléma je Massada posledním útočištěm svobodných Židů, schovávalo se jich zde na 1000. R. 72 proti pevnosti vytáhla X. legie v čele s Flaviem Silvou, ale pevnost se ukázala nedobytnou. Židé dokonce provokativně lili vodu na svazích dolů, aby ukázali žiznicím Římanům svou převahu. Důmyslní římské vojevůdci nakonec rozhodli, aby se postavil násep do výše hradeb, po kterém by legionáři snadno vystoupali a město dobyli. Po dokončení náspu začalo obléhání a byly zapáleny hradby Massady, situace Židů se ukázala kritickou. Ti se rozhodli, že jediný jejich život nepadne rukou Římana, proto vylosovali 10 bojovníků, kteří pobýli všechny ostatní a sebe navzájem. Poslední poskvrnil sám sebe hříchem sebevraždy. Samotná pevnost upadla v zapomnění až do 19. stol.

Dnešní Massada

je turisticky přístupná, pořádají se sem výpravy od Mrtvého moře. Nahoru vede lanovka, ale horu lze zdolat i pěšky. Jedná seasi o hodinový výstup. Na hoře samotné lze spatřit zbytky rozsáhlého opevnění, Herodova paláce a očistných lázní, je odtud výhled na širé okolí i obrysy osudového římského tábora na úpatí. Na vrcholku najdete i muzeum přechovávající předměty zde nalezené. Pevnost navštěvuje hojně turisté, zejména Izraelců, ale vzhledem k rozloze zde lze nalézt i tichý výhled. Massada je součástí stejnojmenného národního parku.

Politické a historické téma

Pevnost Massada je symbolem národní obranyschopnosti, suverenity státu a vojenské síly, vojáci zde dnes skládají přísahu. Velkým tématem se stala po 2. světové válce, kdy se ukazovala jako protiklad obrazu Židů, kteří v dějinách pouze mlčky trpí, ať už kvůli Třetí říši, nebo pogromům. Stala se symbolem vlastní schopnosti se bránit. Pro historiky potom vyvstala otázka, nakolik se legendy o Massadě zakládají na skutečnosti a do jaké míry jsou státem podporovaný mýtus. Zkoumání nakonec ukázala, že příběh neměl být vzdálen pravdě, nicméně kauza poukázala na sílu identifikace izraelského státu s dějinami, nebo spíše s různými mytickými obrazy, podporujícími legitimitu státu. Případ odstartoval v Izraeli diskusi nad tím, do jaké míry se židovský stát ztotožňuje s legendárními vyprávěními o sobě. Tento proces je asi nutný v každé zemi, která kdy stavila svou legitimitu na obrazech minulosti, Českou republiku nevymyjme (viz věčné vzpomínání na zlatý věk olympských bohů za první republiky a proklamovanou demokratičnost husitů). Stát se historikem v Izraeli znamená brát na sebevětví politickou odpovědnost než kdekoliv jinde.

Akko

Známé pobřežní město s křižáckou minulostí se nachází severně od Haify na jednom z mořských výběžků. Má k 50 000 obyvatel s arabskou většinou, takže patří k těm levnějších. Na anglických nápisech ho hledáte jako **Acre**. Akko je klidná a příjemná městečko, prost shlukem nedaleké

Akko

Znamé pobřežní město s křižáckou minulostí se nachází severně od Haify na jednom z mořských výběžků. Má k 50 000 obyvatel s arabskou většinou, takže patří k těm levnějším. Na anglických nápisech ho hledejte jako Acre. Akko je klidné a příjemné městečko, prostě shluk nedaleké Haify. Historie z města přímo dýchá, budovy nezapíou evropský ráz, pocházející až z dob křižáckých výprav. Právě v období křesťanských království ve Svaté zemi v 11.-13. stol. bylo muslimské město radikálně přebudováno. Tato středověká část města je dodnes zachována, ušetřili ji i pozdější muslimští dobyvatelé. Nejstarší část města je možná nalézt nedaleko citadely, poblíž informačního centra. Oblíbené jsou výpravy do některých podzemních křižáckých sálů, teprve nedávno objevených. Jedná se o komplex sedmi sálů, prochází se zde Tureckou habu, Rytířským sálem a končí se ve Velkém sále (Grand Meneir), odkud křižáci téměř před tisíciletím vládli svým pouštním královstvím. Je zde i zachovalá ošetrovna a jídelna (refektář). Takto zachovalé interiéry se po křižáckých sálahách nikde jinde nezachovaly. V podzemních prostorách křižáckého muzea, naproti Rytířskému sálu se nachází Okashi Art Museum, muzeum umění. Celému městu dominuje zelená mešita Al Jazzar ze sedmnáctého století, vystavená za osmanské vlády na místě někdejší křižácké katedrály. Dodnes slouží místním. Místní turecké lázně fungují také jako muzeum, kde jsou k nalezení expozice o bohaté a divoké minulosti města. Lázně zdobí mramorové podlahy a mozaiková výzdoba, sama budova má zdařilé provedení. Obsahuje několik místností propojených klenbami a stropy s důmyslně zpracovanými světlíky. Lázně jsou občas zvané Hammam al-Pasha, lázně Al-Jazzara, paši, který inicioval i stavbu zelené mešity. V citadele z 12. stol. sídlí Muzeum věznů odporu, dokumentující židovský odpor proti nadvládě britského mandátu. Z vězení, které zde sídlilo, uprchlo během povstání r. 1947 množství povstalců. Bez povšimnutí by neměla zůstat Purpurová pláž. Argaman, považovaná za jednu z nejkrásnějších v Izraeli. Leží na jih od starého města a nabízí pohled jak na siluetu starobylého Akka tak na moderní Haifu. Lze si zde i objednat výhledovou plavbu kolem městských hradeb.

Město patří k nejstarším přístavům světa, první zmínky máme už z 19. stol. př. Kr. Město bylo pod správou Féniciánů, Židů i Asyránů. Pevnou součástí helénské říše se stalo po ovládnutí Alexandrem Makedonským, který mu dal řecký ráz, ostatně jako celému světu od Makedonie po Indii. Za římské nadvlády přineslo město Židům nejednu pohromu, při Židovské válce v 70. letech 1. stol. zde sídlily legie císaře Vespasiana a mířily odsud na trestné výpravy namířené proti bouřícím se Židům. Nejslavnější období města nastalo v období křižáckých výprav, kdy se proměnilo v mohutnou pevnost. Ve městě se zastavili i anglický král Richard Lví srdce a císař Svaté říše Římské Fridrich II., ten který Přemyslovi Otakarovi II. potvrdil Zlatou bulu sicilskou. Křižáci Akko poprvé dobyli na počátku 12. stol., ale ztratili ho už v r. 1187, aby jej o čtyři roky později Filip II. dobyl zpět. Stalo se hlavním městem už poněkud zmenšeného Jeruzalémského království. Tehdy ve čtvrtích žili Janované, Pisánci, Benátčané i Frankové. Sídlily zde i významné křesťanské řády, johanité a templáři. Křesťanskou vládu zde ukončil mamlúcký sultán r. 1291, čímž definitivně skončila vláda křižáckých království na pevnině. Pod různými muslimskými říšemi zůstalo Akko dalších 600 let Sultán Al-Jazzar sice nechal město srovnat se zemí, ale vybudoval zde mocné a prosperující město s obnoveným přístavem. Po 1. světové válce spadlo město s územím pod britský mandát, většinu zde mají dodnes Arabové, kteří nebyli při vyhlášení nezávislosti r. 1948 našťastí vyhnáni. Město si tak zachovává původní ráz.

Triumfující muslimští vítězové se rozhodli smazat z povrchu světa někdejší křesťanskou slávu, a proto se jali zasypat celé město pískem, i zbytky rozbořené johanitécké pevnosti, které se nám tak trochu paradoxně díky tomu dochovaly dodnes. Ve městě je dodnes patrně prolínání muslimské a křesťanské kultury, město si na první pohled nese mnoho evropské. Dnes je zde kostel sv. Jana postavený na zbytcích křižáckého chrámu, Mořská brána a dobře zachované hrady s mohutnými baštami i starý přístav. Až ve 20. stol. bylo objeveno řed pískem zasypávaných křižáckých komnat a sálů. Počet sálů není dodnes jasný, nejspíše jde o nějaký druh biblické číselné symboliky. Sály jsou podpírány mohutnými sloupy, někde je křížová klenba vysoko až sedm metrů, jeden sál má celých 450m² a klenbu podpírají tři rané gotické sloupy. Erby s lilii prozrazují francouzský původ. Z pevnosti vedla i dlouhá podzemní chodba, ústící u přístavu.

Staré město Jeruzaléma

Centrum Jeruzaléma se dělí na čtyři historické části, židovskou, arménskou, arabskou a křesťanskou a má svůj každá specifický charakter.

Židovská čtvrť

Je nejnovější a pro ty, kdo hledají kouzlo starší Palestiny může být trochu zklamáním. Jedná se o nejmenší čtvrť a je považována za nejméně a nejmudrzejší - ostatně je to vlastně tak trochu nový Jeruzalém v tom starém. Budovy pochází většinou ze 60. let minulého století a vznikla přibližně v rámci izraelské armády v šestidenní válce, kdy byla stará a povětšinou zchátralá arabská zástavba podlehla demolici, stejně jako zástavba před Západní zdí. Lze zde však nalézt pozůstatky několika starých synagog a je tu otevřeno pár menších muzeí, třeba Wohlho archeologické muzeum, uchovávající pozůstatky města z období před diasporou (před 70. po Kr.). Významným turistickým cílem tvoří určitě věž Izraelitů, což je městská brána z dob babylonského vpádu ze 6. stol. př. Kr. Pro Židy má největší význam zed nářku, pozůstatek po Chrámu, jediném svatostánku starověkého judaismu. Ve čtvrti naleznete množství restaurací a stinných zahrad.

Muslimská čtvrť

Uchovávala asi nejvíce starý ráz Jeruzaléma a je příjemná na procházky. Je v ní množství křivolakých uliček, dlouhá tržiště a zachovalých památek. Zážitkem pro sama sebe je nákup na arabském tržišti, kde lze vesele smlouvat a hádat se s trhovci, nevidaná zkušenost pro cestovatele uvykklého západnímu stylu nakupování. V arabské čtvrti je nejlevnější stravování, díky konkurenci množství restaurací, prodávající kebabu, sladkosti aj., takže ceny bývají vstřícné. Architektura města je ještě z mamlúckého období, fasády charakterizují pásy z červeného a bílého kamene, typické dekorace pozdního islámského slohu. Za symbolické vstupné se dá dostat do kostela sv. Anny, poblíž Via Dolorosa, tedy Cesty utrpení, viz níže. Muslimské čtvrti dominuje emblém celého Jeruzaléma, Chrámový pahorek, na němž stojí Skalní dóm (Omarova mešita) a mešita Al-Aksá, po Mekce a Medině třetí nejvýznamnější místo muslimského světa.

O muslimské čtvrti se říká, že je přelidněná (což je pravda, je ze všech nejhustěji osídlená) a špinavá. Přičítat to nějaké arabské nátuře je unáhlené, prostě mají jiné hodnoty a vyčíslená ulice nepatří mezi priority. Můžeme se taky zeptat, jak se Arabové koukají na pilé Evropany, do jejichž parlamentů kandidují pomoherečky.

Křesťanská čtvrť

Jak arabská tržiště volně přecházejí do křesťanské čtvrti, mění se i sortiment. Přibývá zboží pro poutníky, kříže, kadidla, svaté obrázky apod. Zde se nachází nejvíce na Bibli odkazujících památek, chrám Božího hrobu, kde měl být Ježíš pohřben a také vstát z mrtvých. V těchto místech asi byla Golgota (Lebka), kam s Ježíšem stoupali další dva odsouzení. Chrámu Božího těla je z nejméně třech památek, byl zbudován ve 4. stol. na popud Heleny, matky prvního římského křesťanského císaře, tehdy jako chrám Zmrtvýchvstání (Anástasis). Kostel sám je spletením všech možných slohů, jak byl postupem času doplňován a zvěšňován a obnovován, stal se z něj celý komplex. Dnes zahrnuje mnohochačtyř, namátkou: Kalvárii (místo kříže), Adamovu kapli (s hroby křižáckých králů, měla zde pknout země po Ježíšově smrti), oltář Svaté Matky (kde stála Marie ve chvíli Ježíšovy smrti), nebo katolikon (hlavní kostel řecké církve, ikonostasy). Výsledkem je byzantsko-křižácko-historicistní shluk. Zafény je mezi půlnoci a 4 hod. ranní, a jsou to právě tyto mezní hodiny, kdy je zde největší klid. Celý kostel spravuje 6 křesťanských konfesí, katolická, pravoslavná, arménská, koptská, etiopská a syrská. Ve čtvrti je i Via Dolorosa, neboli Křížová cesta. Tu má kráček Kristus ke kříži, cesta vede asi 2m nad tou, kterou mohl kráček a není ani jisté, zda-li se zachoval průběh ulic. Nicméně ve městě je vyznačeno více 14 míst Cesty utrpení, od odsouzení po pohřbení. Právě touto cestou mají být všechny křížové cesty i na území Čech, které se zvěšně díky barokním stavitelům nachází po celé zemi. Právě na této jeruzalémské ulici se měla stát událost, která byla zvěšněna od jižní Ameriky až po moravský venkov.

Arménská čtvrť

Ve starém Izraeli je i turisty opomíjená arménská čtvrť, poměrně izolovaná enkláva, kde žije asi 3000 Arménů. Jedná se o splátnou čtvrt s nemnoha památkami, za zmínku stojí Jaffská brána, jež kdysi vedla do důležitého přístavu Jaffa, vedle níž stojí mohutná citadela a Davidova věž. Ve čtvrti je množství památníků připomínajících genocidu, kterou na Arméněch provedla Osmanská říše během první světové války. Je zde Arménské muzeum. Čtvrť má svoje kouzlo, je to také starý Jeruzalém, ale připomíná jinou starou kulturu, kulturu etnika, jehož starověké království přijalo křesťanství ještě před Římem.

Nejstarší stopy osídlení sahají až do chalkolitu, tj. 4-3. tis. př. Kr., ale až v průběhu 2. tis. př. Kr. se sídliště zformovalo ve významnější město. Kolem r. 1000, v počátcích židovského království, bylo dobyto Davidovým vojevůdcem Jóabem. Davidův syn Šalamoun měl potom vybudovat Chrám, do kterého uložil Archu úmluvy, obsahující zbytky desatera. Po jeho smrti a rozpadu židovského království se Jeruzalém stává hlavním městem Judeje. Koncem 8. stol. ustálo město nápor Asyránů, aby bylo v 6. stol. dobyto babylonským Nebukadnesarem II. Ten nechal 586 zbořit posvátný Chrám a odvěkl židy do babylonského zajetí (mnohem pravděpodobněji ale jenom dvůr, kněžstvo a elitu jako talovou). R. 538 padla Babylonská říše a první exulanti se mohli začít vracet, aby do r. 520 zbudovali druhý, tzv. Zerubábelův Chrám. Království přimknul pod křídla helénské kultury Alexandr Veliký (r. 332), Palestinu zdědily následnické říše egyptských Ptolemaiovců a následně perských Seleukovců. Dějiny se opět nejvíce projevíly v Jeruzaléme, helenizace prorostla kulturou do té míry, že Antiochos IV. zřídil v Chrámu slavnosti Dia Olympského. Taková drzost vedla k povstání Makabejských, z nichž vystoupil vítězný rod Hasmoneovců. Vládli do r. 63 př. Kr., kdy přešla Palestina pod římskou správu a r. 37 dostala schopného správce Heroda Velikého. Jeruzalém zásadně rozšířil, zvelebil Chrám aulice města, dal postavit amfiteátr, Antoniovu pevnost a královský palác. Po jeho smrti stihly spory s římskou správou a vyvrcholily v První židovské válce, která skončila definitivním zničením Chrámu r. 70. Jeruzalém zůstal v troskách dalších sedmdesát let. Výsledkem dalšího povstání (Bar Kochby, 132-135) za císaře Hadriána byl zákaz vstupu Židů do města. Jeruzalém samotný byl nicméně obnoven pod názvem Colonia Aelia Capitolina, po vzoru římského provinciálního města, protknutého od jedné strany ke druhé šípkou třídou, *cardo*. Zákaz byl postupem času více méně nedodržován, až snahy Konstantina I., prvního křesťanského císaře, o podřízení křesťanské slávy svatého města vedly k novému uplatňování starého zákazu. Zbožně se projevil i Konstantinova matka Jeho následník Julián Apostata (Odpadlík) ve snaze oslabit teprve nedávno oficiálně zavedené křesťanství podporoval již třetí obnovení Chrámu, pro jeho náhbu smrt však plán nebyl nikdy realizován.

R. 614 při válkách s Byzancí Jeruzalém zdevastovali Peršané, ale po definitivním ovládnutí města muslimy r. 638 byl povolen návrat židů i křesťanských uprchlíků do města. Na chrámové hoře vyrostla mešita Al-Aksá s proslulým Skalním dómem. Město je součástí

muslimského světa skoro 500 let, než jej dobijí křižáci ze sotva zmátožené Evropy a činí z něj centrum Jeruzalémského království. Křižáci v duchu svého vojenského poslání zmasakrují všechny muslimské a židovské obyvatele a vystaví zde na 30 kostelů. Jeruzalémské kalovství vydrží až do r. 1291, nicméně Jeruzalém ztratí již r. 1187 v bitvě u Hattinu. Muslimský sultán Saladin projevil více tolerance, když do města povolil křesťanům alespoň poutě. Po krátké epizodě 5. křížové výpravy ve 13. stol., kdy se dostane zpět do rukou křesťanů, je pod různými muslimskými vládci až do konce první světové války. Z toho 4 stol. pod Osmanskou blízko-východní říší. Dobil jej Sulejman I. Nádherný, ten, při jehož expanzi do střední Evropy padl i náš Ludvík Jagellonský. Vystavěl zde silné hrady, obnovil tvrz, Davidovu věž a městovstoupilo do období nerušeného rozkvětu. Nicméně s postupujícím úpadkem Osmanů zacházelo i město, postupem času se vyliďňovalo. V Jeruzaléme získává převahu židovská populace nad muslimskou a křesťanskou.

Na konci první světové války, r. 1917, získá Izrael na Osmanech Velká Británie, čímž Jeruzalém získá na důležitosti. V duchovnístických hnutích zde vznikají organizace za ustanovení židovské samosprávy (Židovská národní rada) a je založena Hebrejská univerzita. Za hradbami města rostou nové čtvrti. Po vyhlášení samostatného židovského státu a první izraelsko-židovské válce r. 1949, pro Izrael spíše neúspěšnou, začínají dodnes trvat svíce Jeruzaléma - rozdělení na západní (izraelskou) a východní (arabskou) část, přičemž západní byla prohlášena hlavním městem. Za šestidenní války (1967) je opět sjednoceno, přičemž palestýnskými Arabům je povoleno zůstat, a r. 1980 vydán zákon o Jeruzalému jakožto nedělitelném hlavním městě Izraele. OSN Jeruzalém dosud považuje za okupovaný a proto doporučila všem ambasádám přesunout se do jiného města.

Do Jeruzaléma se jakožto do regionálního městského centra otiskly dějiny výrazně, jakoby byl metaforou židovských dějin samotných, byl osmnáctkrát pobořen a dodnes má problémovou pozici. Je to daň za to být náboženským centrem hned tří světových náboženství, které tak přispívají k jeho pestrosti.

Jaffa

V srdci nového a moderního Tel Avivu zůstalo ponecháno původní arabské město Jaffa, které si, stranou všeho zájmu, zachovalosvůj původní ráz dodnes a s rostoucím zájmem o autenticitu a tradice se stalo oblíbeným turistickým cílem. Jaffa byla odjakživa významným přístavem a branou do země a dodnes si zachovává charakter 18. a 19. stol. V kontrastu s Tel Avivem plným věžáků působí Jaffa tradičně arabsky, s nezbytným tržištěm, spleť křivolakých uliček a starými kostelíky a mešitami.

Přímo do města se dá dostat po promenádě, vedoucí po celé délce kolem moře. Začíná v severní části moderního města a končí najafském přístavišti. To je přirozeným centrem starého města a dobrým výchozím bodem pro další túru. Rybáři zde prodávají své úlovky anachází se zde i marina, odkud se pořádají vyhlídkové plavby a okružní jízdy lodí podél pobřeží Tel Avivu, takže si člověk celé město prohlédne i z moře. Anebo může vyšplhat na hrady a naskytné se jiný pohled na celé pobřeží starého i nového města.

Ve spodní části Jaffy je hodinové náměstí, tedy Clock Square, pojmenované po hodinové věži, kterou zde r. 1906 nechal zbudovat turecký sultán Abed-el-Hamid. Náměstí je přirozeným centrem města a vyráží odtud okružní jízdy. Kdo preferuje samostatné pochůzky po městě, rozhodně nebude zklamán, město si zachovalo specifický genius loci a jenom procházka tak může být silným zážitkem. Nedaleko náměstí je proslulý Bleší trh a půjde-li člověk na hranice starého města, může potkat starou městskou branu po zbořených hradbách. Celá stará Jaffa leží na pahorku a fyzický střed tvoří náměstí Kikar Kedumin, kde lze nalézt informační centrum.

V Jaffě lze také nalézt jednu zvláštní čtvrt koloniálního charakteru, centrum americko-německých křesťanských přistěhovalců z r. 1866. Čtvrt se stala místním centrem, protože byla jedna z mála svého druhu a proudily sem zástupy křesťanských přistěhovalců. Už od r. je organizoval Rád německých rytířů, který tyto exody podporoval, proto zde vyrostlo i několik poboček tehdy významných cestovních kancelářů a hotelů. Jsou mnohem skromnější než moderní stavby, které se nevyhnuly ani Jaffě, ale její ráz nenarušují.

Ve starém městě lze nalézt i kostely snad všech křesťanských církví, katolické, řecko-katolické, řecké a ruské pravoslavné i arménská a libanonské maronitské. Krásný je barokní františkánský kostel sv. Petra, v jehož útrokách podle průvodců meditoval Napoleon při dobývání města. Pro ty, kdo následují biblické stopy, bude vděčným místem dům Šimona Koželuha. Na jeho střeše se stal zážrak očištění rituálně nečistého jídla a Šimon se pak vydal do Judey zvěstovat Krista.

Jaffa přitahuje množství umělců, a to nejen izraelských. Zvláště v období svátků a o šabatech se pořádají výstavy, vernisáže apod., město je takovou menší kulturní Mekkou.

Caesarea

Někdejší hlavní město římské provincie a pozdější křižácká pevnost, Caesarea je opravdu historickou lahůdkou. Leží přibližně 30 km jižně od města Haifa a nabízí rozsáhlé archeologické vykopávky, zachovalé památky i moderní umění.

Historie

Město samotné založil schopný král Herodes r. 13 př. Kr. na počest císaře Octavia Augusta a na dalších téměř 600 let se stal hlavním městem provincie Judea, postupně přešla z římské pod východořímskou správou. Je i významným biblickým místem, apoštol Petr zde pokřtí prvního pohana a Pavla zde 2 roky věznil. Antickou prosperitu a slávu vystřídal s odcházejícím věkem neodvratný úpadek, v 7. stol. bylo dobytoby Arabů a stalo se tak druhořadým městem v nově dobytém území. Křižáci získali město na přechodnou dobu, ale r. 1187 jej ztratili nadobro. Za jejich éry zde vyrostly nová pevnost, přístav a dokonce katedrála, ve které měl být uložen sv. Grál. R. 1265 město definitivně srovnal se zemí mamulúcký vojevůdce Baibars, ani ne tak ze záští ke kultuře, jako spíše k barbarským Evropanům.

Památky

Antickou slávu Caesareje dnes připomínají povětšinou rozvaliny, ale nalezneme zde i několik zachovalých unikátů. Tak třeba zbytky unikátního římského akvaduktu, který byl, jako snad jediný známý na světě, zdvojen, když ten předešlý přestal stačit potřebám města. Další významnou památkou je zrekonstruovaný antický amfiteátr, má 100 m široké jeviště. Za pozornost stojí ještě sutiny Augustova chrámu a především zbytky po křižáckém opevnění, s důmyslným obranným systémem. Na pobřeží ještě odolává torzo středověkého křižáckého přístavu.

Kultura a sport

Některé památky občas dodnes hostí kulturní akce pro turisty, zvláště amfiteátr, kde se zvláště v turistické sezoně inscenují muzikály, balet, koncerty. Ve městě lze nalézt i Muzeum moderního jihoamerického umění (Museum of Modern South American Art) a během celého roku se zde koná hojně kulturních akcí. Na starý přístav je krásný výhled z nových restaurací a Caesarea má i písčité pláže, je regulárním středomořským letoviskem. Dnešní Caesarea nemá s tou antickou a křižáckou kromě vykopávek mnoho společného. Byla vybudována až v 50. letech 20. století, a proto nelze mluvit o žádném snoubení minulosti s dneškem, nepočítáme-li několik muslimských staveb, které město pohltilo. Mezi moderním státem Izrael a staršími dějinami Palestiny lze hledat kontinuitu pouze myšlenou.

Národní park

Část Caesareje patří pod správu Národního parku Izraele, jedná se o část archeologických vykopávek a odkrytého starého města.

Historie Caesareje sahá až do 4. stol. př. Kr., kdy zde Straton ze Sidonu založil pevnost. R. 104 ji obsadil hasmonský král Alexandr Jannus, ale více stop po sobě zanechal až schopný judský král Herodes, který zde postavil přístavní město pojmenované na počest císaře (Caesara) Octavia Augusta, adoptivního císaře slavného Caesara. Město si brzy získalo proslulost po celém pobřeží středozemního moře, konaly se zde významné trhy, na náměstí byly zbudovány chrámy, včetně toho zasvěceného samotnému Augustovi, z něhož zbyly jen rozvaliny, nebo fórum, kde jsou dodnes torza soch. Podél opevnění vyrostlo divadlo, odkryté v 50. letech 20. stol., a stadion (hipodrom). Ten měří 230 m a zaezdnotu v něm mohlo na 25 000 diváků. Místním divem byl i akvadukt, přivádějící vodu z 16 km vzdálených oblastí, který byl pro rostoucí potřeby města zdvojen. Na počátku letopočtu se Caesarea stala i důležitým místem pro křesťanství, podle tradice zde proběhla první konverze pohana z rukou apoštola Petra, působil a byl zde vězněn i apoštol Pavel.

R. 136 byla prohlášena hlavním městem provincie a centrem římských vojsk. Ve 4. stol. tedy v době, kdy je Řím už křesťanským impériem, je Caesarea považována za jedno z křesťanských center, působil zde třeba biskup Eusebius, autor církevních dějin, nicméně z této doby se zachoval pouze byzantský kostelík. V 7. stol. došlo k úpadku, pro muslimské dobyvatelé město nemělo takovou důležitost ani hodnotu, takže chátralo. Obnovení se dočkalo až s příchodem křižáků, kteří zde obnovili přístav a umožnili přiliv tisícům poutníků. Na nově vybudované se podílel francouzský král Ludvík IX., jehož stavitelé zde zanechali mohutné opevnění z poloviny 13. stol. Je zvláštní vidět při pohledu na hradiční příkopy, vysoké bašty a brány s padacími mosty trochu ostatky středověké Francie, Francie kurtoazní dvorské lyriky, hluboko v asijské poušti. Připomínají jí i ostatky katedrály sv. Pavla, kde měl být uložen Svatý Grál, tedy kalich z poslední večeře páně, který měli nalézt křižáci. Hledání Svatého Grálu bylo ústředním motivem rytířských eposů a jeho nálezcí měl zajistit věčný život, tedy spásu v nebi. Z této doby zůstalo ještě torzo přístaviště. R. 1265, při závěrečné protiofenzívě mamulúků, byla Caesarea srovnána se zemí vojevůdcem Baibarsem. V troskách ještě několik desítek let živořili lidé, ale město záhy zapadlo pískem a v zapomnění.

Moderní Caesarea vznikla až v 50. letech 20. stol., při masové imigraci Židů z celého světa. Navázala pouze na menší arabskou osadu, celé město je tedy umělé. Až od této doby probíhají vykopávky a byl vyvezen písek z pevnosti, židé se zde snaží nalézt ztracenou kontinuitu s palestýnskými dějinami, zatímco pro Arabů byla žitost přítomností a ruiny minulosti jen mementem pohanským světu dávnověku.

Mrtvé moře

Mrtvé moře (hebr. *Yam Ha-Melah* - Slané moře, nebo *Jam Ha-Mavet* - Moře smrti, arab. *Al Bahr al Mayyit* - Mrtvé moře) je nejnižší položené místo na světě, leží 420 m pod hladinou moře. Jedná se o bezodtokové slané jezero, nacházející se na územích izraelského **Jižního distriktu**, Západního břehu Jordánu v Palestině a Jordánska. Jezero se postupem vysychání rozdělilo na severní a jižní část, oddělené přírodní hrází, které původně tvořila Lisanský poloostrov. Samo získává vodu z řeky Jordánu, které už dnes ale není tolik, aby zabránila vysychání, a částečně z dešťů. Srážlivost je však minimální, tvoří 100mm/rok pro severní část a 50mm/rok pro jižní. Většinu srážek totiž zastaví přiblížené Judské hory.

Východní břehy tvoří strmá skaliska, západní stoupá méně prudce k Judským horám. Na jihu se krajina rozbíhá do roviny. Celé pobřeží je pusté a skalnaté, moře je zvané Mrtvé právě proto, že se zde nenachází žádný život. Nepočítáme-li mikroorganismy, v r. 1980 se zde dokonce rozšířila červeně zbarvená bakterie *algae*, která obarvila i vodní plochu. Kvůli přetrvávajícím suchům se však už nevrátila. Oba břehy Mrtvého moře jsou **národními parky**, v okolí žije charakteristické ptactvo, vyskytují se zde velbloudi, lišky, šakali, kozorohové nebo zajáci.

Mrtvé moře je jen malým zbytkem jezera, které před 3 miliony let vyplňovalo údolí řeky Jordánu. Je druhou nejslanější vodní plochou na světě, se 30% soli, a nejnižší položeným slaným jezerem. Má 67km do délky, v nejšířším bodě má 18km a dosahuje hloubky až 330m. Dokoncepo jeho březích vede nejnižší položená silnice na světě! Ve starověku byla delta Jordánu (vlévajícího se do jezera) velmi úrodná, podle pořímeného Žida Josepha Flavia měla nejurodnější půdu široko daleko, nacházel se zde hustý palmový les, poskytující množství papyru. Ještě vobdobí Byzance se zde pěstovala cukrová třtina, k získání bylo javorové dřevo a míza z balzamovníků. Kvůli neustálému vysychání však přestab být okolí delty úrodné a v období novověku už mohlo na časy prosperity jenom vzpomínat. Permanentní vysychání se dnes přisuzuje podzemní vulkanické aktivitě, nebo seismické činnosti (jezero leží na zlomu arabské a africké tektonické desky).

V jezeru se nachází látky potřebné pro farmaceutický průmysl a zemědělství, v jižní části probíhá těžba soli. Je zde hojně množství užitečných chloridů: chloridu sodného (NaCl), draselného (KCl) a vápenatého (CaCl₂), množství bromu, využívaného v léčebných letoviscích pro uklidňující účinky na nervovou soustavu, hořčiku, působícího příznivě proti alergii a na průdušky, jezero také vyplavuje množství asfaltu (po zeměřeseních i odstěpek velikosti domu), pročež bylo řeky zvané Asfaltové jezero.

Tak nezvyklý krajinný útvar jako Mrtvé moře se nutně musel odrazit i v příbězích kultur zde žijících. Podle první biblické knihy Genesis se u jižní části jezera nacházela města Sodoma a Gomora, ohněm a sírou zprovozená ze světa pro zhýralost svých obyvatel. Zachránit se bylo dáno jenom Lotovi (u Arabů někdy Lotovo moře *Bahr Luť*) a jeho ženě. Ta ale neuposlechla boží rozkaz, aby se při úprku z města neotáčela (tj. aby zapomněla na minulost) a namísto zkameněla. Dodnes se jedné sloupcové skále na pobřeží říká "Lotova žena." Na severu od mrtvého moře stojí vykopávky Jericha, podle všeho nejstaršího města v dějinách (až 8000 př. Kr.). V blízkosti jsou i pro židovské dějiny důležitá místa - pevnost Masada a jeskyně Kumrán, kde byly ve 20.stol. nalezeny svitky proroka Izajáše. Ve skalách nad mrtvým mořem má být i jeskyně, kde se David ukrýval na úprku před Saulem.

Jiný příběh k Mrtvému moři nabízí islám. Muži tamějších měst se dopouštěli sodomie a znásilňování jiných mužů, proto Bůh vyslal dva krásné anděly k proroku Lotovi jako zkoušku. Jakmile se o nich dozvěděli místní, vrhli se na Lotovu domácnost a pokusili se je znáslnit. Ve zkoušce selhali, Bůh zvedl zemi, otočil ji a zamáčkl do země, jako trest pro všechny hříšníky, zatímco následovníci pravého Boha byli ušetřeni.

Mrtvé moře v současnosti vysychá, protože značná část vody Jordánu je zadržována v severně položeném Galilejském jezeru pro potřeby zavlažování. Jižní část jezera je odčerpávána jednak těžebními společnostmi (těží se sůl, draslík, brom), které zde vybudovávají obří odpařovací plochy a pro efektivnější těžbu regulují přítoky vody. Říká se, že jezero samotné vyschnout nemůže, protože s klesající hladinou se zmenšuje plocha odpařování a stoupá slanost vody (což ztěžuje odpařovací proces), neví se ovšem, zda-li tento proces nadobro nezmění chemické prostředí jezera. Nyní se uvažuje o vybudování desítky kilometrů dlouhého kanálu na přívod vody z Rudého moře.

Mrtvé moře stále lákávou turistickou destinací, turismus se zde pěstuje od Heroda Velikého a ve větší míře od 60.let, takže okolí je vybaveno dostatečným zázemím. Stále se jedná o oblíbené léčebné prostředí, a to i pro Čechy.

Judská poušť

Judská poušť se nachází na východě Izraele, mezi Judskými horami a **Mrtvým mořem**. I když svou rozlohou (asi 1 500 km²) se řadí k malým pouštím, nalezneme zde mnoho fascinujících přírodních rezervací, historických památek a v klášterů. Poušť je protkána několika řekami, které v kamenité poušti vyčarovaly rozmanité kaňony (některé z nich jsou až 500 m hluboké). Některé řeky jako např. Argot, nebo Prátmají vodu celoročně a vytvořily se kolem nich oázy. Na úpatí útesů tyčících se do výšky 300 m n.m. leží přírodní rezervace **Ein Gedi**, kde oko každého přichozícího potěší potůčky, tůně a vodopády chladivé vody - jaký div v rozpálené poušti kolem Mrtvého moře!

Ačkoliv se Judská poušť rozkládá blízko **Jeruzaléma**, je relativně málo obydlená. Pouze po obvodu pouště bylo založeno několik dosud existujících osad. V průběhu historie se **Judská poušť** stala jak úkrytem pro rebely a fanatiky, tak útočištěm pro mnichy a poustevníky, kteří zde rozjímali o světě. V době vlády Makabejců (cca před 2 000 lety) zde byly vybudovány ohromné pevnosti jako např. **Masada** nebo Herodion. V Judské poušti, v Kumránských jeskyních, byly také nalezeny **Svitky od Mrtvého moře**. Nálezy starověkých svitků a jejich zlomků obsahují biblické a další náboženské texty. Okolnosti nálezů nejsou příliš jasné. Svitky byly objeveny roku 1947 třemi beduíny, kteří chtěli svůj nález dobře zpeněžit a zveřejněny v roce 1948. V roce 1949 byly prozkoumány a odvezeny do USA. Roku 1954 se zásluhou jeruzalémského docenta Jigaela Jadiná navrátili do Izraele a byly umístěny do **Svatyně knihy** (křídlo **Izraelského muzea** nedaleko Givat Ram v západním Jeruzalémě). Druhá důležitá sbírka spisů existuje v Rockefellerově muzeu – archeologickém muzeu v Jeruzalémě.

V době byzantské působil v Judské poušti mnišský řád zvaný Laurové, jejichž životní styl se zakládal na životě v naprosté izdaci a samotě. Bylo zde vystavěno několik ohromných klášterů, které byly vytesány do skal. Mniši se během modlitebních dní scházeli v malých pokojíčkách, které byly stejné jako kláštery, vytesány do skal. Některé z dávných klášterů existují dodnes – např. **Klášter Mar Saba**, založil ho v r. 482 svatý Sabas. V 7. století povražдили mnichy Peršané, v 8. století už zde žilo 5 000 přívrženců. Dnes žije v klášteře jen hrstka mnichů, kláštersamotný však slouží původnímu účelu. Větší část celého komplexu byla postavena znovu v r. 1834 po velkém zemetřesení. Ženám je do kláštera vstupzakázán. Než do pouště vyrazíme, je důležité pamatovat na volné vzdušné oblečení (např. plátěné kalhoty, lehkou košili), trekkingové boty, klobouk nebo šátek na hlavu, nutností jsou i sluneční brýle, opalovací krém a dostatek vody (v případě delšího pěšího pochodu, alespoň dvalitry na osobu). Pokud cestujete do pouště sami půjčeným terénním vozidlem, měli byste se informovat na bezpečnostní situaci. Jsou místa, která jsou bezpečná stále a kam se dá jet i v době nepokojů. V každém případě však je nutné mít s sebou profesionálního průvodce nebo někoho, kdopouští dobře zná. V případě cesty s cestovní kanceláří není nutné podnikat žádné speciální kroky k bezproblémové cestě do Judské pouště.

Jericho

Jericho - dle historiků nejstarší město na světě, staré 9.000 let., pro srovnání egyptské pyramidy jsou o 4000 let mladší. Je zde pěkněpočasí po celý rok. Krásná oáza obklopená datlovníky, banánovníky a palmami a určitě pro svůj historický význam stojí za návštěvu.